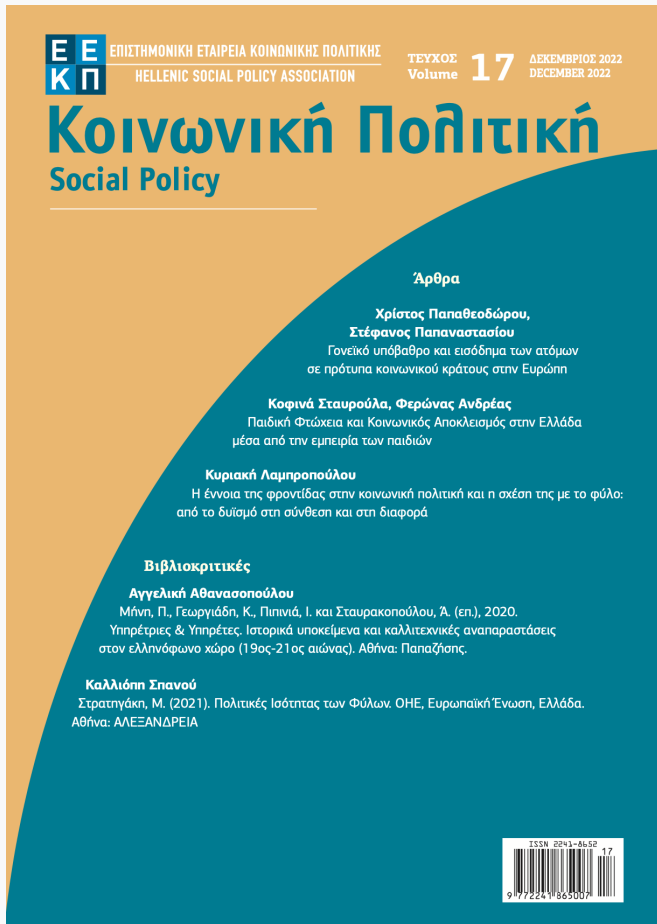

Κοινωνική Πολιτική

Τόμ. 17 (2022)

Γονεϊκό υπόβαθρο και εισόδημα των ατόμων σε πρότυπα κοινωνικού κράτους στην Ευρώπη

Χρίστος Παπαθεοδώρου, Στέφανος Παπαναστασίου

Copyright © 2023, Χρίστος Παπαθεοδώρου, Στέφανος Παπαναστασίου

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Παπαθεοδώρου Χ., & Παπαναστασίου Σ. (2023). Γονεϊκό υπόβαθρο και εισόδημα των ατόμων σε πρότυπα κοινωνικού κράτους στην Ευρώπη. *Κοινωνική Πολιτική*, 17, 5–14. ανακτήθηκε από <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/eeekp/article/view/32797>

Κοινωνική Πολιτική

Social Policy

Άρθρα

**Χρίστος Παπαθεοδώρου,
Στέφανος Παπαναστασίου**

Γονεϊκό υπόβαθρο και εισόδημα των ατόμων
σε πρότυπα κοινωνικού κράτους στην Ευρώπη

Κοφινά Σταυρούλα, Φερώνας Ανδρέας

Παιδική Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός στην Ελλάδα
μέσα από την εμπειρία των παιδιών

Κυριακή Λαμπροπούλου

Η έννοια της φροντίδας στην κοινωνική πολιτική και η σχέση της με το φύλο:
από το δυϊσμό στη σύνθεση και στη διαφορά

Βιβλιοκριτικές

Αγγελική Αθανασοπούλου

Μήνη, Π., Γεωργιάδη, Κ., Πιπινιά, Ι. και Σταυρακοπούλου, Α. (επ.), 2020.
Υπηρέτριες & Υπηρέτες. Ιστορικά υποκείμενα και καλλιτεχνικές αναπαραστάσεις
στον ελληνόφωνο χώρο (19ος-21ος αιώνας). Αθήνα: Παπαζήσης.

Καλλιόπη Σπανού

Στρατηγάκη, Μ. (2021). Πολιτικές Ισότητας των Φύλων. ΟΗΕ, Ευρωπαϊκή Ένωση, Ελλάδα.
Αθήνα: ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

Γονεϊκό υπόβαθρο και εισόδημα των ατόμων σε πρότυπα κοινωνικού κράτους στην Ευρώπη

Χρίστος Παπαθεοδώρου

Καθηγητής Κοινωνικής Πολιτικής, Πάντειο Πανεπιστήμιο Πολιτικών και Κοινωνικών Επιστημών.

Στέφανος Παπαναστασίου

Επίκουρος Καθηγητής Κοινωνικής Πολιτικής, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

Περίληψη

Σε αντίθεση με συμβατικές προσεγγίσεις, στο άρθρο αυτό διερευνάται η αναπαραγωγή της ανισότητας, εστιάζοντας στην επίδραση του κοινωνικού κράτους στην κοινωνική κινητικότητα από διαγενεακή σκοπιά. Αξιοποιώντας εναλλακτικές τεχνικές αναλύουμε δεδομένα της EU-SILC για να εξετάσουμε τη συσχέτιση των κοινωνικοοικονομικών επιτευγμάτων μεταξύ γονέων και παιδιών. Η ανάλυση αναδεικνύει τη σημασία του κοινωνικού κράτους για τις εκβάσεις διαγενεακής κοινωνικής κινητικότητας στις χώρες της Ευρώπης.

Λέξεις κλειδιά: Διαγενεακή κινητικότητα, γονεϊκό υπόβαθρο, τύποι κοινωνικού κράτους, ανισότητα, Ευρώπη

Abstract

Contrary to conventional perspectives, we investigate in this paper the reproduction of inequality, focusing on the welfare state effect on social mobility from an intergenerational point of view. Utilizing alternative techniques we analyze EU-SILC data to examine the correlation of socioeconomic attainments between parents and children. The analysis highlights the significance of the welfare state for intergenerational social mobility outcomes in European countries.

Keywords: Intergenerational mobility, parental background, welfare state types, inequality, Europe

1. Εισαγωγή

Στο άρθρο αυτό διερευνούμε τη διαγενεακή κοινωνική κινητικότητα σε ευρωπαϊκές χώρες, στοχεύοντας να δείξουμε τους αιτιώδεις μηχανισμούς με τους οποίους η ανισότητα και η φτώχεια αναπαράγονται στις σύγχρονες κοινωνίες. Εξετάζουμε θεωρητικές και εμπειρικές διαστάσεις και προσφέρουμε εκτιμήσεις για τη συσχέτιση των κοινωνικοοικονομικών επιτευγμάτων μεταξύ γονέων και παιδιών στο πλαίσιο των τεσσάρων τύπων κοινωνικού κράτους. Αντιμετωπίζουμε κριτικά συμβατικές προσεγγίσεις που αποδίδουν τις εκβάσεις κινητικότητας σε ατομικά χαρακτηριστικά και ως συνέπεια ατομικών επιλογών για την επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο.

Αντίθετα, εστιάζουμε στον ρόλο του συστήματος κοινωνικής προστασίας ως κεντρικού δομικού παράγοντα στη διανομή των πόρων και την κοινωνική ευημερία στην σύγχρονες κοινωνίες, και κατά συνέπεια στη διαμόρφωση των προτύπων διαγενεακής κινητικότητας. Συνοψίζοντας, ο βασικός στόχος με το άρθρο αυτό είναι να δείξουμε τις διαφορές στην ένταση της διαγενεακής κινητικότητας με βάση τους τέσσερις τύπους κράτους ευημερίας που αναπτύχθηκαν στις χώρες της Ευρώπης.

Η διαγενεακή κινητικότητα αντανακλά τον βαθμό στον οποίο τα παιδιά μετακινούνται προς τα πάνω ή προς τα κάτω στην κοινωνική κλίμακα σε σχέση με τους γονείς τους (Causa, Dantan & Johansson, 2009, Causa and Johansson, 2009, OECD, 2010). Επιπρόσθετα, αποτυπώνει το πόσο τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα των ατόμων (σε σχέση με το εισόδημα, τον πλούτο, το επάγγελμα ή την εκπαίδευση) μεταβιβάζονται μεταξύ των γενεών (Black & Devereux, 2011). Όπως δείχνουν σχετικές μελέτες, η διαγενεακή κινητικότητα είναι πολύ περιορισμένη στα χαμηλά εισοδήματα (sticky floors) και πολύ εκτεταμένη στα υψηλά εισοδήματα (sticky ceilings) (OECD, 2018).

Ο βασικότερος μηχανισμός που επηρεάζει τη διαγενεακή μεταβίβαση πλεονεκτημάτων ή μειονεκτημάτων είναι η οικογένεια προέλευσης (Παπαθεοδώρου & Παπαναστασίου, 2016; Papanastasiou & Paratheodorou, 2018). Μέσω της γονεϊκής επένδυσης, το εισόδημα διαμορφώνει τα κοινωνικοοικονομικά επιτεύγματα των ατόμων (Corak, 2013). Αξίζει και μόνο να αναφερθεί ότι το εισόδημα εμφανίζεται να ερμηνεύει από μόνο του το 76% της διακύμανσης της διαγενεακής κινητικότητας σε ανεπτυγμένες χώρες (Corak, 2011).

Το άρθρο δομείται ως εξής: Στη επόμενη ενότητα παρουσιάζουμε βασικές θεωρητικές προσεγγίσεις και εννοιολογικές διαστάσεις της διαγενεακής κοινωνικής κινητικότητας. Στην συνέχεια συνοψίζουμε τα δεδομένα και τη μεθοδολογία που χρησιμοποιούμε στην ανάλυση. Μετά εξετάζουμε εμπειρικά τη δυναμική της διαγενεακής κινητικότητας μεταξύ των προτύπων κοινωνικού κράτους στην ΕΕ-15. Τέλος, συνοψίζουμε τα εμπειρικά ευρήματα και καταλήγουμε με ορισμένα συμπεράσματα.

2. Θεωρητικές προσεγγίσεις

Διακρίνονται δύο κύριες σχολές σκέψης με διαμετρικά αντίθετες προσεγγίσεις γύρω από τη διαγενεακή κινητικότητα: ο λειτουργισμός και ο δομισμός. Η πρώτη αντλεί από την εργασία των Becker και Tomes για την επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο (1979; 1986). Η θεώρηση αυτή αποδίδει τη διαγενεακή στασιμότητα στην έλλειψη γονεϊκών επενδύσεων στην εκπαίδευση των παιδιών.

Η προσέγγιση αυτή έχει προκαλέσει μεγάλη απήχηση και ως αποτέλεσμα η μερίδα του λέοντος των πόρων για την καταπολέμηση της φτώχειας δίνεται σε πολιτικές εκπαίδευσης, κατάρτισης, δια βίου μάθησης, κλπ. Έτσι, η εκπαίδευση κέρδισε την αναγνώριση του «μεγάλου εξισωτή» των συνθηκών των ατόμων. Αντίθετα, οι προσεγγίσεις για τη σημασία της εκπαίδευσης στην κοινωνική κινητικότητα των ατόμων τίθενται υπό αμφισβήτηση από στρουκτουραλιστικές προσεγγίσεις (Borgna, 2019). Οι προσεγγίσεις αυτές υποστηρίζουν ότι το επάγγελμα εμφανίζεται να έχει εντονότερη επίδραση απ' ό τι η εκπαίδευση στη διαμόρφωση των μελλοντικών αποτελεσμάτων των ατόμων (Breen & Jonsson, 2005; Erikson & Goldthorpe, 1992).

Η μελέτη της διαγενεακής κινητικότητας από τη σκοπιά των προτύπων κοινωνικού κράτους δεν έχει αναπτυχθεί σε μεγάλο βαθμό, αλλά οι μελέτες μέχρι στιγμής διαπιστώνουν ότι υπάρχει σχέση μεταξύ του τρόπου οργάνωσης του συστήματος κοινωνικής προστασίας και της διαγενεακής κινητικότητας (Papanastasiou, Papatheodorou and Petmesidou, 2016). Αντλώντας από τη μεθοδολογία των Παπαθεοδώρου και Πετμεζίδου (2004; 2005) που βασίζεται στην τυπολογία του Esping-Andersen (1990) και τη σχετική συζήτηση για το σύστημα κοινωνικής προστασίας που έχουν αναπτύξει οι χώρες της νότιας Ευρώπης (Liebfried, 1993; Ferrera, 1996), ο Πίνακας 1 συνοψίζει την κατηγοριοποίηση συγκεκριμένων χωρών της Ευρώπης σε διακριτά και βαθιά εδραιωμένα πρότυπα κοινωνικού κράτους.

Τα βασικά χαρακτηριστικά των διαφόρων τύπων κοινωνικού κράτους μπορούν να συνοψισθούν ως εξής (Παπαθεοδώρου et al, 2008; Papanastasiou & Papatheodorou, 2018): Το Σοσιαλδημοκρατικό κοινωνικό κράτος χαρακτηρίζει τις σκανδιναβικές χώρες και την Ολλανδία. Έχει εκτεταμένο ρόλο και προσφέρει καθολικές παροχές βάσει της ιδιότητας του πολίτη. Το Φιλελεύθερο κοινωνικό κράτος αναπτύχθηκε κυρίως στις αγγλοσαξονικές χώρες. Παρεμβαίνει μόνο όταν η αγορά ή η οικογένεια αποτυγχάνει και προσφέρει στοχευμένες πολιτικές με βάση τον έλεγχο πόρων των δικαιούχων. Το Συντηρητικό-Κορπορατιστικό κοινωνικό κράτος χαρακτηρίζει τις χώρες της Ηπειρωτικής Ευρώπης (πχ. Γερμανία, Γαλλία) και έχει εκτεταμένο ρόλο, αλλά το δικαίωμα για κοινωνική προστασία βασίζεται στην επαγγελματική κατάσταση των ατόμων. Το κοινωνικό κράτος της νότιας Ευρώπης διέπεται από περιορισμένες λειτουργίες, κενά στην αναπλήρωση εισοδήματος, με την οικογένεια και τα συγγενικά δίκτυα να διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην κοινωνική προστασία. Επιπρόσθετα, υπάρχει υπερπροστασία του κινδύνου της τρίτης ηλικίας, πλατιά πελατειακά δίκτυα και πόλωση (insiders/outside). Η ανάλυση επικεντρώνεται στις παλαιότερες 15 χώρες μέλη της ΕΕ (το Λουξεμβούργο έμεινε εκτός ανάλυσης λόγω του μικρού πληθυσμού και των πολύ υψηλών εισοδημάτων), καθώς υπάρχει μια μακρόχρονη ακαδημαϊκή συζήτηση και συμφωνία για το σύστημα κοινωνικής προστασίας που έχει αναπτυχθεί σε αυτές. Με αυτό τον τρόπο ήταν ευκολότερο να τις ομαδοποιήσουμε σε διακριτά πρότυπα κοινωνικού κράτους.

Πίνακας 1. Ομαδοποίηση των ευρωπαϊκών χωρών σε καθεστώτα ευημερίας

Τύποι κοινωνικού κράτους	Σοσιαλδημοκρατικό	Συντηρητικό - Κορπορατιστικό	Φιλελεύθερο	Νοτιο- Ευρωπαϊκό
Χώρες	Σουηδία Δανία Φινλανδία Ολλανδία	Γερμανία Γαλλία Αυστρία Βέλγιο	Μ. Βρετανία Ιρλανδία	Πορτογαλία Ελλάδα Ιταλία Ισπανία

3. Δεδομένα και μεθοδολογία ανάλυσης

Τα δεδομένα της ανάλυσης προέρχονται από την EU-SILC 2011 και 2019 που περιέχουν μια ειδική ενότητα για τη διαγενεακή μεταβίβαση των μειονεκτημάτων (Andreoli and Fusco, 2019). Η βασική μεταβλητή που θα χρησιμοποιηθεί στην ανάλυση είναι το ισοδύναμο καθαρό εισόδημα, το οποίο είναι το συνολικό εισόδημα ενός νοικοκυριού μετά τους φόρους, τις ασφαλιστικές εισφορές, κλπ. που είναι διαθέσιμο για κατανάλωση ή αποταμίευση. Τα μέλη του νοικοκυριού γίνονται ισοδύναμα με βάση την τροποποιημένη κλίμακα ισοδυναμίας του OECD. Η κλίμακα αυτή σταθμίζει το πρώτο ενήλικο μέλος του νοικοκυριού με 1, κάθε επιπλέον ενήλικο μέλος άνω των 14 ετών με 0,5 και κάθε παιδί κάτω των 14 ετών με 0,3. Τα εισοδήματα έχουν προσαρμοστεί σε ότι αφορά τον πληθωρισμό και τις διαφορές στην αγοραστική δύναμη χρησιμοποιώντας τους Εναρμονισμένους Δείκτες Τιμών Καταναλωτή.

Ο πληθυσμός χωρίζεται σε δεκατημόρια με βάση το εισόδημα, όπου το πρώτο δεκατημόριο περιλαμβάνει το φτωχότερο 10% του πληθυσμού και το τελευταίο δεκατημόριο το 10% του πιο πλούσιου πληθυσμού. Η μεθοδολογία αυτή επιτρέπει τη διερεύνηση της επίδρασης της οικογένειας προέλευσης σε διαφορετικά εισοδηματικά δεκατημόρια. Ιδιαίτερα, εστιάζει στην πιθανότητα των ατόμων να καταλήξουν στο φτωχότερο και το πλουσιότερο 10% του πληθυσμού. Θα πρέπει να αναφερθεί ότι το πρώτο δεκατημόριο περιλαμβάνει τον πληθυσμό που χαρακτηρίζεται ως φτωχός σύμφωνα με την ευρέως διαδεδομένη γραμμή φτώχειας του 60% του διάμεσου ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος (μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις). Αυτό γιατί σε όλες τις χώρες της ΕΕ που εξετάζονται, ο κίνδυνος σχετικής φτώχειας είναι μεγαλύτερος του 10%,

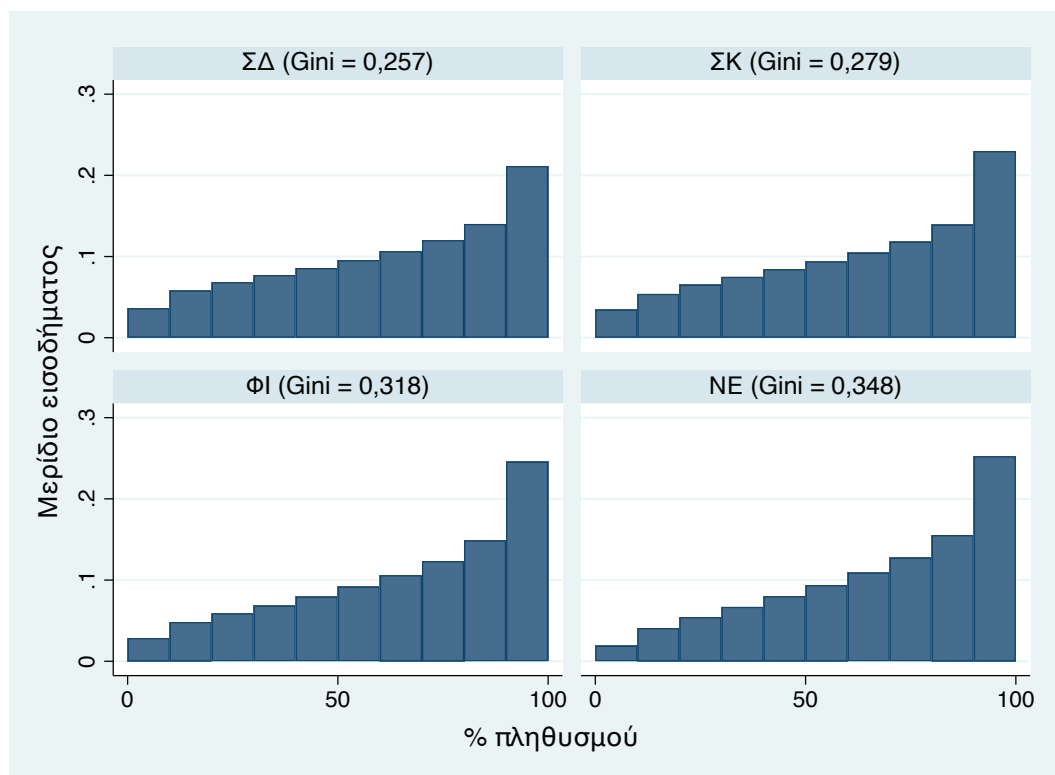
Το γονεϊκό υπόβαθρο προσεγγίζεται με βάση το επάγγελμα του πατέρα που πλεονεκτεί γιατί να μην σχετίζεται με το εισόδημα αλλά εμφανίζει λιγότερες διακυμάνσεις μέσα στον χρόνο. Η μεταβλητή του επαγγέλματος συγχωνεύεται σε τρεις κατηγορίες σύμφωνα με το διεθνές σύστημα ταξινόμησης ISCO-08: 1) χειρωνακτική (πχ. οικοδόμοι, αγρότες, τεχνικοί, κτηνοτρόφοι, αλιείς, κλπ.), 2) χαμηλής ειδίκευσης μη-χειρωνακτική (πχ. υπάλληλοι γραφείου και πωλητές στον τομέα των υπηρεσιών, κλπ.) και 3) υψηλής ειδίκευσης μη-χειρωνακτική (πχ. διευθυντές, διοικούντες, ασκούντες επιστημονικά επαγγέλματα, τεχνολόγοι, κλπ.).

Η ανάλυση εστιάζεται μόνο στη διερεύνηση της επίδρασης του επαγγέλματος του πατέρα εξαιτίας της ύπαρξης του φαινομένου της «ομοιοτυπικής σχέσης» (assortative mating) μεταξύ των γονέων, οι οποίοι πολύ συχνά μοιράζονται κοινά χαρακτηριστικά ως προς την εκπαίδευση, το επάγγελμα, κλπ. (Raaum et al, 2008). Συνέπεια αυτού είναι ότι η επίδραση ενός χαρακτηριστικού του ενός γονέα συχνά αντανάκλα την αθροιστική επίδραση που έχουν χαρακτηριστικά και των δύο γονέων (βλ. Paratheodorou & Piachaud, 1998). Ένας ακόμη λόγος για τον οποίο οι μπότερες μένουν εκτός ανάλυσης είναι γιατί οι Nguyen & Haile (2003) έχουν παρατηρήσει ότι υψηλότερη προβλεπτική δύναμη των μελλοντικών επιτευγμάτων των παιδιών διαθέτουν τα χαρακτηριστικά του πατέρα και όχι της μπότερας.

4. Εμπειρική ανάλυση

Υπολογίζουμε δεκατημόρια εισοδήματος καθώς συχνά χρησιμοποιούνται σε έρευνες γύρω από τη μελέτη της κατανομής του εισοδήματος ή του πλούτου (Jann, 2016). Στο Διάγραμμα 1 απεικονίζουμε την εισοδηματική κατανομή στη γενιά των παιδιών. Η κατάτμηση του εισοδήματος σε δεκατημόρια δείχνει πόσο μεγάλο μερίδιο από το συνολικό εισόδημα κάθε δεκατημόριο παίρνει με βάση τους τύπους κοινωνικού κράτους. Όπως προκύπτει από την ανάλυση το εισόδημα των ατόμων κατανέμεται λιγότερο δίκαια στις νοτιο-ευρωπαϊκές χώρες και πολύ πιο εξισωτικά στις σκανδιναβικές χώρες, ενώ οι ηπειρωτικές και οι αγγλοσαξονικές χώρες βρίσκονται σε ενδιάμεσες θέσεις. Οι χώρες της Ηπειρωτικής Ευρώπης σημειώνουν ελαφρώς καλύτερες επιδόσεις σε σχέση με τις αγγλοσαξονικές χώρες.

Διάγραμμα 1. Κατανομή εισοδήματος των ενηλίκων σε δεκατημόρια με βάση τους τύπους κοινωνικού κράτους στην Ευρώπη

Σημείωση: NE – Νοτιοευρωπαϊκό, ΦΙ – Φιλελεύθερο, ΣΚ – Συντηρητικό-Κορπορατιστικό, ΣΔ – Σοσιαλδημοκρατικό

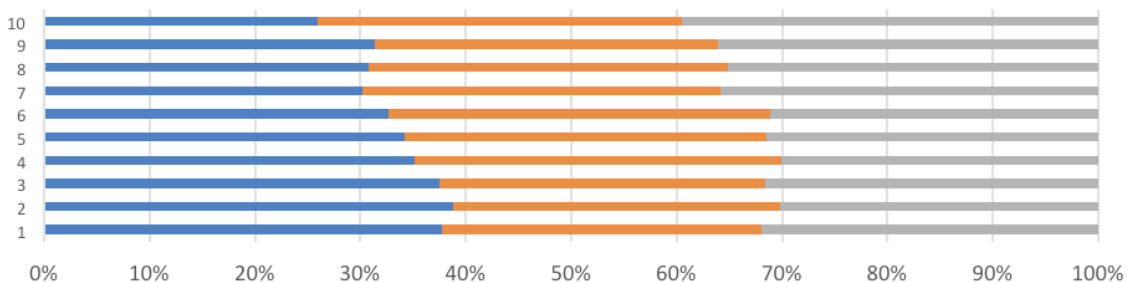
Πηγή: Επεξεργασία μικροδεδομένων της EU-SILC 2011 & 2019 UDB

Στη συνέχεια της ανάλυσης διεισδύουμε στα πρότυπα διαγενεακής κινητικότητας μέσα από την αποτύπωση της συγκέντρωσης του πληθυσμού των απογόνων σε εισοδηματικά δεκατημόρια βάσει του επαγγέλματος του πατέρα (Διάγραμμα 2). Παρατηρούνται χαρακτηριστικές διαφορές μεταξύ των τύπων κοινωνικού κράτους σε ότι αφορά την αντιπροσώπευση των απογόνων

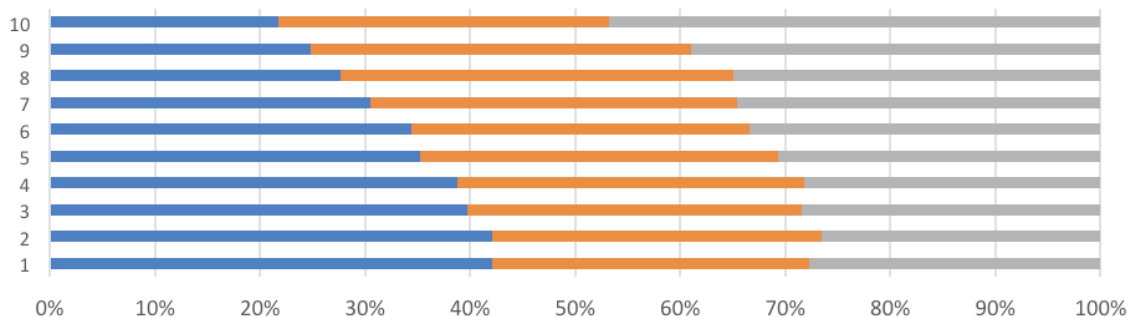
στα διάφορα δεκατημόρια ανάλογα με το επάγγελμα του πατέρα. Είναι εμφανές ότι τα άτομα με πατέρα χειρώνακτα βρίσκονται σε μεγάλο βαθμό στο χαμηλότερο (φτωχότερο) δεκατημόριο στις χώρες της νότιας Ευρώπης. Οι χώρες της Ηπειρωτικής Ευρώπης και οι αγγλοσαξονικές χώρες βρίσκονται σε ενδιάμεσες θέσεις. Οι πιο αποτελεσματικές χώρες στην προώθηση της διαγενεακής κινητικότητας είναι οι χώρες του Σοσιαλδημοκρατικού κοινωνικού κράτους. Σε αυτό το μοντέλο κοινωνικής προστασίας, λιγότεροι πληθυσμός των απογόνων με χειρώνακτα πατέρα εμφανίζεται στον κατώτερο εισοδηματικό δεκατημόριο, με λιγότερο από το 40% να βρίσκονται στο χαμηλότερο δεκατημόριο και περισσότερο από το 25% στο ανώτερο δεκατημόριο.

Διάγραμμα 2. Αντιπροσώπευση ατόμων σε δεκατημόρια με βάση το επάγγελμα του πατέρα

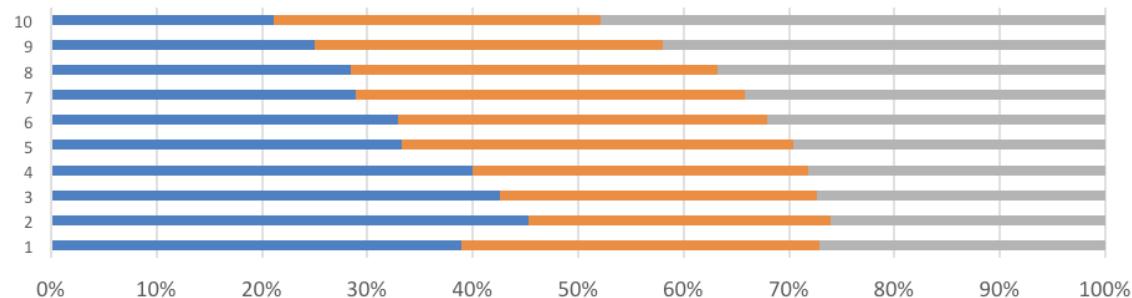
Σοσιαλδημοκρατικό

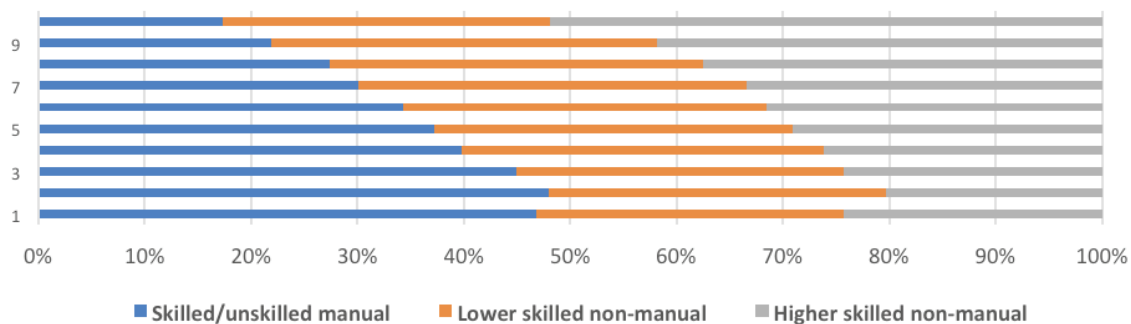
Συντηρητικό-Κορπορατιστικό

Φιλελεύθερο

Νοτιο-Ευρωπαϊκό

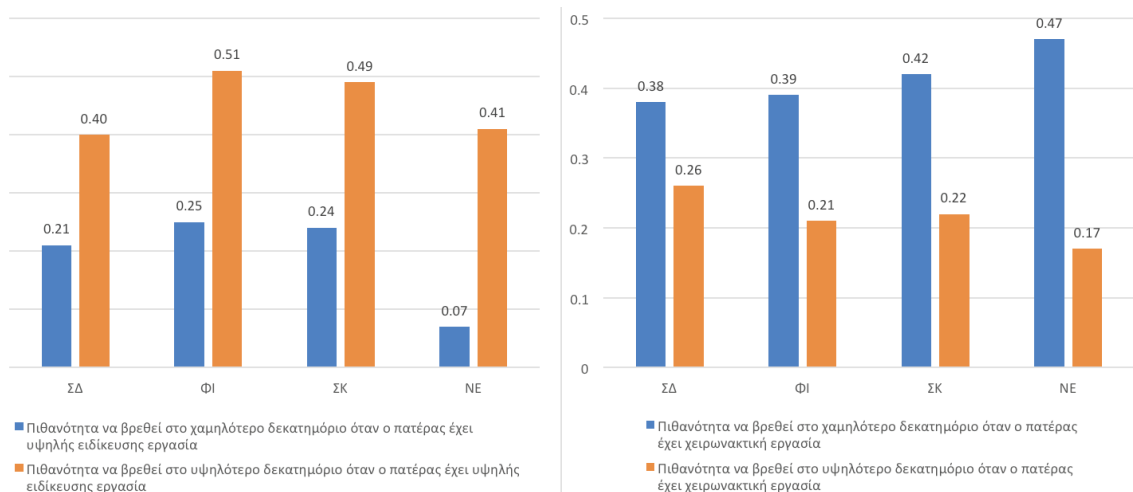

Σημείωση: ΝΕ – Νοτιοευρωπαϊκό, ΦΙ – Φιλελεύθερο, ΣΚ – Συντηρητικό-Κορπορατιστικό, ΣΔ – Σοσιαλδημοκρατικό

Πηγή: Επεξεργασία μικροδεδομένων της EU-SILC 2011 & 2019 UDB

Στο Διάγραμμα 3 υπολογίζουμε τις πιθανότητες ενός ατόμου με πατέρα σε υψηλής ειδίκευσης επάγγελμα και σε χειρωνακτική εργασία να βρεθεί στο φτωχότερο και στο πλουσιότερο δεκατημόριο. Βρίσκουμε ότι η πιθανότητα των ατόμων με πατέρα σε υψηλής ειδίκευσης εργασία να βρεθούν στο πρώτο (φτωχότερο) δεκατημόριο είναι σημαντικά χαμηλότερη στις χώρες με νοτιο-Ευρωπαϊκό σύστημα κοινωνικής προστασίας (0,07). Αντίστοιχα, και η πιθανότητα να βρεθούν στο φτωχότερο δεκατημόριο όταν ο πατέρας είναι χειρώνακτας είναι 0,17 στον ίδιο τύπο κοινωνικού κράτους, που είναι και η χαμηλότερη τιμή μεταξύ των διαφόρων συστημάτων κοινωνικής προστασίας. Επιπρόσθετα, βρίσκουμε ότι η πιθανότητα των ατόμων με χειρώνακτα πατέρα να βρεθούν στο πρώτο δεκατημόριο κυμαίνεται μεταξύ 0,38 και 0,47 για το σοσιαλδημοκρατικό και το νοτιο-Ευρωπαϊκό τύπο κοινωνικού κράτους αντίστοιχα, ενώ οι χώρες του φιλελεύθερου και του συντηρητικού-κορπορατιστικού κοινωνικού κράτους βρίσκονται σε ενδιάμεσες θέσεις. Σε γενικές γραμμές, η διαφορά στην πιθανότητα των ατόμων να βρεθούν στο υψηλότερο και χαμηλότερο εισοδηματικό δεκατημόριο με βάση το επάγγελμα του πατέρα είναι μεγαλύτερη στις χώρες με Νοτιο-Ευρωπαϊκό σύστημα κοινωνικής προστασίας και μικρότερη στις χώρες με Σοσιαλδημοκρατικό. Το εύρημα αυτό παρέχει σαφείς ενδείξεις για την σημαντική επίδραση που ασκεί η οικογένεια προέλευσης στα επιτεύγματα και τα εισοδήματα των ατόμων.

Διάγραμμα 3. Πιθανότητα των ατόμων με πατέρα σε υψηλής ειδίκευσης και χειρωνακτική εργασία να βρεθούν στο πρώτο και το τελευταίο δεκατημόριο ανά τύπο κοινωνικού κράτους στην Ευρώπη

Σημείωση: ΝΕ – Νοτιοευρωπαϊκό, ΦΙ – Φιλελεύθερο, ΣΚ – Συντηρητικό-Κορπορατιστικό, ΣΔ – Σοσιαλδημοκρατικό

Πηγή: Επεξεργασία μικροδομημένων της EU-SILC 2011 & 2019 UDB

Περαιτέρω, αξιοποιούμε δύο ευρέως διαδεδομένους δείκτες που χρησιμοποιούνται για να αποτυπώσουν την ένταση της διαγενεακής κινητικότητας (Bartholomew, 1973; Shorrocks, 1978). Οι δύο δείκτες ορίζονται με τους ακόλουθους τύπους:

$$M(P) = \frac{k - tr(P)}{k - 1} \text{ (Shorrocks \& Prais)}$$

$$M(P) = k - \sum_i \pi_i P_{ij} \text{ (Bartholomew)}$$

Οι κλίμακες μέτρησης των δύο δεικτών είναι αντίστροφες: όταν ο δείκτης Shorrocks και Prais αυξάνεται, η κινητικότητα μειώνεται, ενώ όταν ο δείκτης Bartholomew αυξάνεται, η κινητικότητα αυξάνεται. Τα αποτελέσματα από τον υπολογισμό των δεικτών επιβεβαιώνουν τα ευρήματα της μελέτης για τις τάσεις διαγενεακής κινητικότητας στα κοινωνικά κράτη της Ευρώπης. Δηλαδή, η υψηλότερη διαγενεακή κινητικότητα παρατηρείται στις χώρες του Σοσιαλδημοκρατικού κοινωνικού κράτους, ενώ η χαμηλότερη διαγενεακή κινητικότητα στις χώρες του νοτιο-Ευρωπαϊκού κοινωνικού κράτους. Μέτρια διαγενεακή κινητικότητα χαρακτηρίζει τις χώρες του Φιλελεύθερου και του Συντηρητικού-Κορπορατιστικού κοινωνικού κράτους.

Πίνακας 2. Δείκτες διαγενεακής κοινωνικής κινητικότητας ανά τύπο κοινωνικού κράτους

	Σοσιαλδημοκρατικό	Συντηρητικό-Κορπορατιστικό	Φιλελεύθερο	Νότιο-Ευρωπαϊκό
Shorrocks/Prais	1,220 (0,017)	1,268 (0,024)	1,292 (0,026)	1,385 (0,014)
Bartholomew	0,224 (0,017)	0,172 (0,021)	0,153 (0,033)	0,089 (0,011)

Πηγή: Επεξεργασία μικροδομημένων της EU-SILC 2011 & 2019 UDB

5. Συμπέρασμα

Σε αυτή την ανάλυση δόθηκε έμφαση στον ρόλο του κοινωνικού κράτους για τις εκβάσεις κοινωνικής κινητικότητας από διαγενεακή σκοπιά. Από τις αναλύσεις προκύπτει ότι οι σκανδιναβικές χώρες και η Ολλανδία εμφανίζουν υψηλή διαγενεακή κινητικότητα. Το στοιχείο αυτό αποδίδεται σε μεγάλο βαθμό στην εφαρμογή ενός μείγματος πολιτικών με γενναιοδωρες και καθολικές παροχές (σε χρήμα ή είδος), μείωσης της σημασίας της οικογένειας για επιτεύγματα των παιδιών και εξίσωσης των ευκαιριών. Αντίθετα, οι χώρες της νότιας Ευρώπης εμφανίζουν έντονη συσχέτιση των κοινωνικοοικονομικών αποτελεσμάτων ως αποτέλεσμα του οικογενειασμού (familialism). Τα ουσιαστικά κενά στην κοινωνική προστασία και την αναπλήρωση του εισοδήματος έρχεται να τα καλύψει η οικογένεια και τα συγγενικά δίκτυα. Ο οικογενειασμός αφορά ένα ιδιαίτερο πρότυπο κοινωνικής αναπαραγωγής με βάση μια ιδιότυπη αλληλεγγύη μεταξύ των μελών των οικογενειών και στενών συγγενικών δικτύων. Οι αγγλοσαξονικές χώρες και οι χώρες της Ηπειρωτικής Ευρώπης καταλαμβάνουν ενδιάμεσες θέσεις με βάση του δείκτες που χρησιμοποιήθηκαν. Συνολικά, η ανάλυση συνέβαλε στην ανάδειξη της σημασίας του κοινωνικού κράτους για τις εκβάσεις διαγενεακής κοινωνικής κινητικότητας στην Ευρώπη. Η υπεροχή των σκανδιναβικών χώρων (Scandinavian exceptionalism) στο πεδίο της διαγενεακής κινητικότητας μπορεί να αποδοθεί στο μίγμα πολιτικών που επιτυγχάνουν τη μείωση της σημασίας του οικογενειασμού (defamilialization).

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

- Bartholomew, J. (1973). *Stochastic models for social processes*. London, Wiley.
- Becker, G. & Tomes, N. (1979). An equilibrium theory of the distribution of income and intergenerational mobility. *Journal of Political Economy*, 87, 1153-1189.
- Becker, G. & Tomes, N. (1986). Human capital and the rise and fall of families. *Journal of Labor Economics*, 4, 1-39.
- Black, E. & Devereux, P. (2011). Recent developments in intergenerational mobility. In *Handbook of labor economics*. Ashenfelter, O. & Card, D. (eds.), San Diego, Elsevier, 4B, 1487-1541.
- Breen, R. & Jonsson, J. (2005). Inequality of opportunity in comparative perspective: Recent research on educational attainment and social mobility. *Annual Review of Sociology*, 31, 223-243.
- Causa, O. & Johansson, A. (2009). *Intergenerational social mobility*. OECD Economics Department. Working Papers No. 707, Paris, OECD Publishing.
- Causa, O., Dantan, S. & Johansson, V. (2009). Intergenerational social mobility in European OECD countries. OECD Economics Department. Working Papers. No. 709, Paris, OECD Publishing.
- Corak, M. (2011). *Inequality from generation to generation: The United States in comparison*. Ottawa: University of Ottawa.

- Corak, M. (2013). Income inequality, equality of opportunity and intergenerational mobility. *Journal of Economic Perspectives*, 27(3), 79–102.
- Erikson, R. & Goldthorpe, J. (2002). Intergenerational inequality: A sociological perspective. *Journal of Economic Perspectives*, 16(3), pp. 31-44.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. Oxford, Policy Press.
- Ferrera, M. (1996). The “Southern Model” of welfare in social Europe. *Journal of European Social Policy*, 6, 17-37.
- Leibfried, S. (1993). Towards a European welfare state? On integrating poverty regimes into the European Community. In Jones, C. (Ed.): *New perspectives on the welfare state in Europe*, London & New York, Routledge.
- OECD. (2018). *A broken social elevator? How to promote social mobility*. Paris, OECD Publishing.
- Papanastasiou, S. & Papatheodorou, C. (2018). Causal dynamics of poverty reproduction in EU countries. *International Journal of Social Welfare*. Wiley & Sons Ltd, 28(2), 117-127.
- Papanastasiou, S., Papatheodorou, C. & Petmesidou, M. (2016). Child poverty and intergenerational transmission in the EU: What is the impact of social protection, policies and institutions?. In Petmesidou, M., Delamonica, E., Papatheodorou, C. & Aldrie, H-L. (eds): *Child poverty, youth (un) employment and social inclusion*. CROP International poverty studies, Stuttgart: CROP/Ibidem, 1, 67-89.
- Prais, S. (1955). Measuring social mobility. *Journal of the Royal Statistical Society, Series A*, 118, 56-66.
- Nguyen, A. & Haile, G. (2003). Intergenerational mobility in educational and occupational status: Evidence from the US. Working Paper 000185. Lancaster University Management School, Economics Department.
- Rauum, O., Bratsberg, B., Roed, K., Osterbacka, E., Eriksson, T., Jantti, M. & Naylor, R. (2008). Marital sorting, household labour supply and intergenerational earnings mobility across countries, *The B.E. Journal of Economic Analysis & Policy*, 7(2),
- Shorrocks, A. (1978). The measurement of social mobility. *Econometrica*, 46, 1013-1024.

Ξενόγλωσση

- Παπαθεοδώρου, Χ. & Παπαναστασίου, Σ. (2016). Οικογένεια προέλευσης και φτώχεια στις χώρες της ΕΕ: Ο ρόλος των συστημάτων κοινωνικής προστασίας, Στο Πετμεζίδου, Μ. & Καλλινικάκη, Θ., (επιμ.): *Διαδρομές κοινωνικής έρευνας*. Αθήνα, Μοτίβο, 250-269.
- Παπαθεοδώρου, Χ. & Πετμεζίδου, Μ. (2004). Ανισότητα, φτώχεια και αναδιανομή μέσω των κοινωνικών μεταβιβάσεων: Η Ελλάδα σε συγκριτική προοπτική. Στο Πετμεζίδου, Μ. & Παπαθεοδώρου, Χ., (επιμ.): *Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός*. Αθήνα, Εξάντας, 307-366.
- Παπαθεοδώρου, Χ. & Πετμεζίδου, Μ. (2005). Ανισότητα, αναδιανομή και καθεστώς ευημερίας: Η Ελλάδα σε σύγκριση με τις άλλες χώρες της ΕΕ. Στο Αργεΐτης, Γ. (επιμ.): *Οικονομικές αλλαγές και κοινωνικές αντιθέσεις στην Ελλάδα: Οι προκλήσεις στις αρχές του 21ου αιώνα*. Αθήνα, Τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός, 213-254.

